

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-3-61-5>
УДК 005.511:334.012.61–022.51

Лукашова Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри менеджменту,
Київський національний торговельно-економічний
університет

БІЗНЕС-ФАСИЛІТАЦІЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВИДИ, ТЕНДЕНЦІЇ, СУЧАСНА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА

Негативні тенденції розвитку національного малого підприємництва зумовлюють необхідність його фасилітації. У межах дослідження обґрунтовано види фасилітації за сферою застосування. Проведено класифікацію бізнес-фасилітації за участю держави у процесі фасилітації, джерелом походження, ефективністю, метою здійснення, критерієм платності та видами економічної діяльності. З'ясовано, що державна фасилітація національного малого підприємництва реалізується в розрізі окремих видів економічної діяльності з урахуванням стратегічних пріоритетів держави. Дослідження доводить доцільність вивчення та використання прогресивного закордонного досвіду фасилітації малого підприємництва за умови його адаптації до українських реалій.

Ключові слова: фасилітація, бізнес-фасилітація, мале підприємництво, суб'єкти малого підприємництва, суб'єкти мікропідприємництва.

Негативные тенденции развития национального малого предпринимательства обуславливают необходимость его фасилитации. В рамках исследования обоснованы виды фасилитации по сфере применения. Проведена классификация бизнес-фасилитации по участию государства в процессе фасилитации, источнику происхождения, эффективности, цели осуществления, критерию платности и видам экономической деятельности. Выяснено, что государственная фасилитация национального малого предпринимательства реализуется в разрезе отдельных видов экономической деятельности с учетом стратегических приоритетов государства. Исследование доказывает целесообразность изучения и ис-

пользования прогрессивного зарубежного опыта фасилитации малого предпринимательства при условии его адаптации к украинским реалиям.

Ключевые слова: фасилитация, бизнес-фасилитация, малое предпринимательство, субъекты малого предпринимательства, субъекты микропредпринимательства.

Lukashova Liudmyla. BUSINESS FACILITATION OF SMALL BUSINESS: TYPES, TRENDS, MODERN INTERNATIONAL PRACTICE.

Negative tendencies of development of national small business cause necessity of its facilitation. The research substantiates types of facilitation by the field of application: economic (business-facilitation), social, managerial, psychological, eco-facilitation, medical, legal, sports, pedagogical, and graphic. Under the business-facilitation of small business, it is proposed to understand the promotion of entrepreneurial activity by providing financial, informational and consulting support to small business entities, stimulating innovation and minimizing economic risks. During the study the classification of business-facilitation with the participation of the state in the process of facilitation, source of origin, efficiency, purpose of implementation, criterion of payment and types of economic activity was conducted. Particular attention is paid to such types of economic facilitation as trade facilitation and facilitation of e-business and data collection. It was clarified that the state facilitation of the national small business is implemented in the context of certain types of economic activity taking into account the strategic priorities of the state. The state facilitation of small business and infrastructure of small business support in Ukraine includes financial, informational and consulting support, including support in the field of innovation, science and industrial production, support for small businesses engaged in export activities, support in the field training, retraining and advanced training of managerial personnel and personnel for doing business. According to the results of the conducted research, the vast majority of state facilitation programs, in particular financial support of small businesses, cover the following types of economic activity: agriculture, forestry and fisheries; health care and social assistance; industry; professional, scientific and technical activities; transport. The research proves the expediency of studying and using the progressive foreign experience of facilitation of small business, provided that it is adapted to Ukrainian realities.

Key words: facilitation, business-facilitation, small business, small business entities, micro-entities.

Постановка проблеми. Суб'єкти малого підприємництва сьогодні становлять більшість національних суб'єктів господарювання, а саме 99,13%, що відповідає 1 789 406 одиниць [1]. З огляду на значущість цього прошарку суб'єктів підприємницької діяльності в структурі національної економіки та негативні тенденції, що характеризують становище та розвиток малого підприємництва в Україні, вбачається доцільним використання зарубіжного досвіду фасилітації¹, його адаптація з урахуванням національної специфіки, визначення основних тенденцій та пріоритетних видів фасилітації вітчизняного малого підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему фасилітації у своїх працях розглядали такі науковці, як І. Бенц [2], С. Канер [3], Р. Зайонц [4], С. Шуман [5], Т. Бентлі [6], Р. Шварц [7] тощо. Зокрема, проблему бізнес-фасилітації досліджували

Л. Лашевські, Дж. Філіпсон, М. Гортон [8], Я. Такезава, К. Мацура, М. Хорі [9], К. Маникевич, С. Вільямс, В. Кеог [10] та ін. Їхні роботи і стали теоретичним базисом цього дослідження. Питаннями розвитку малого підприємництва опікувалися такі українські вчені-економісти, як З.С. Варналій [11], Р.Р. Білик, І.Д. Падерін [12], Л.А. Сарана [13], І.М. Вахович, Ю.О. Шейко [14] та ін. Проте слід зауважити, що в роботах цих науковців не визначено сутність бізнес-фасилітації малого підприємництва, її види та основні тенденції, що зумовило необхідність проведення дослідження в цьому напрямі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності економічної фасилітації, зокрема бізнес-фасилітації малого підприємництва, її класифікації, визначенні основних тенденцій та вивченні міжнародного досвіду задля подальшого його застосування в сучасних українських реаліях.

¹ Під фасилітацією розуміють сприяння розвитку підприємницької діяльності шляхом надання суб'єктам господарювання фінансової, інформаційно-консультаційної підтримки, стимулювання інновацій та мінімізації господарських ризиків.

Виклад основного матеріалу. Термін *фасилітація* (від англ. *Facilitation* – сприяння, підтримка, допомога, полегшення) широко застосовується в закордонній економічній практиці щодо суб'єктів підприємництва, зокрема до суб'єктів малого підприємництва. Фасилітація малого підприємництва здійснюється з метою нарощування потенціалу суб'єктів малого підприємництва, підвищення їхньої інноваційної активності, соціальної відповідальності перед суспільством,

ефективності та результативності їхньої господарської діяльності, що є запорукою поліпшення макроекономічної ситуації в країні та однією із життєздатних можливостей економічного розвитку суспільства. Поряд із цим є альтернативні трактування цього поняття, згідно з якими термін «фасилітація» може використовуватися в інших сферах життєдіяльності людини: соціології, психології, менеджменті, медицині, юриспруденції, судочинстві, педагогіці, спорті тощо (рис. 1).

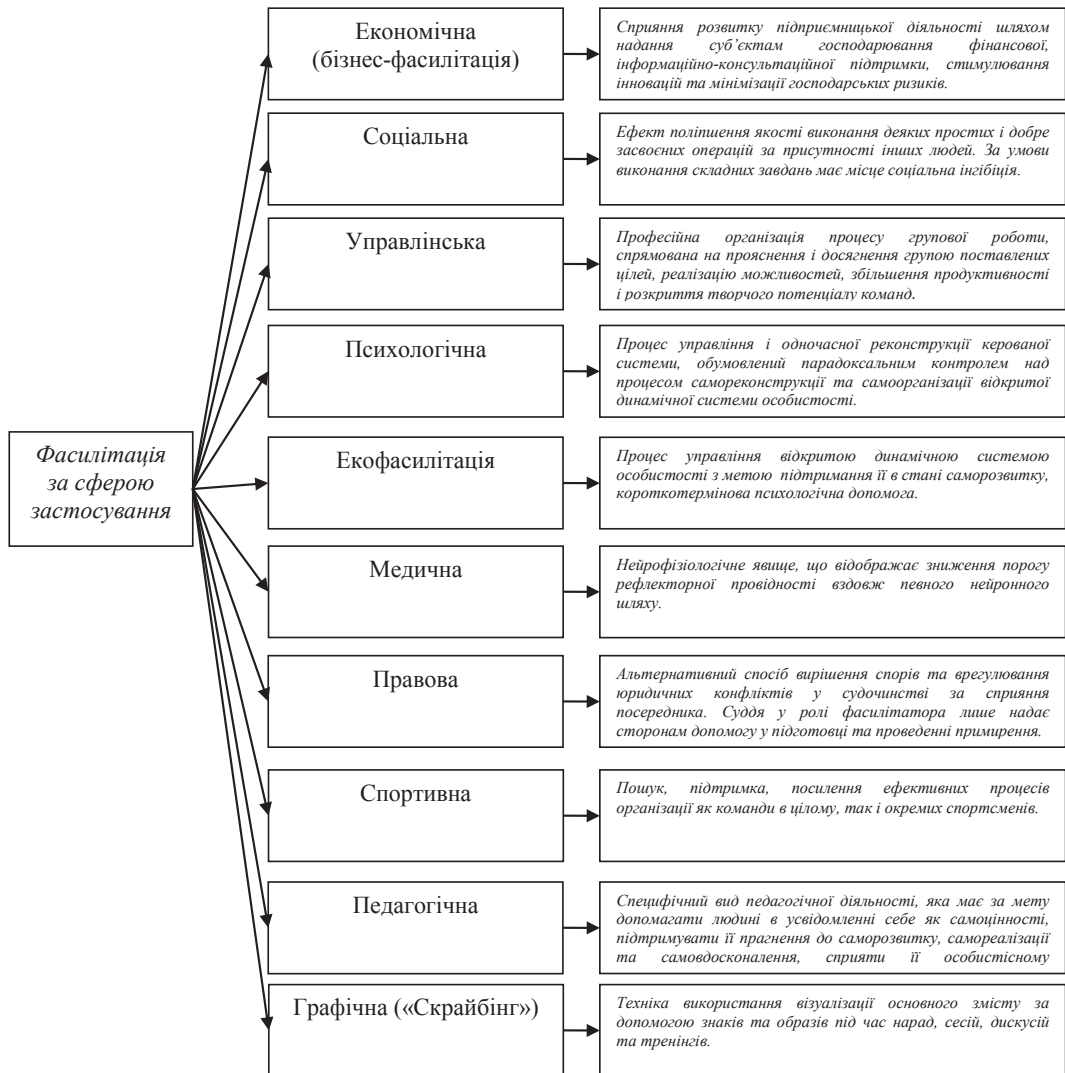

Рис. 1. Класифікація фасилітації за сферою застосування

Джерело: розроблено автором

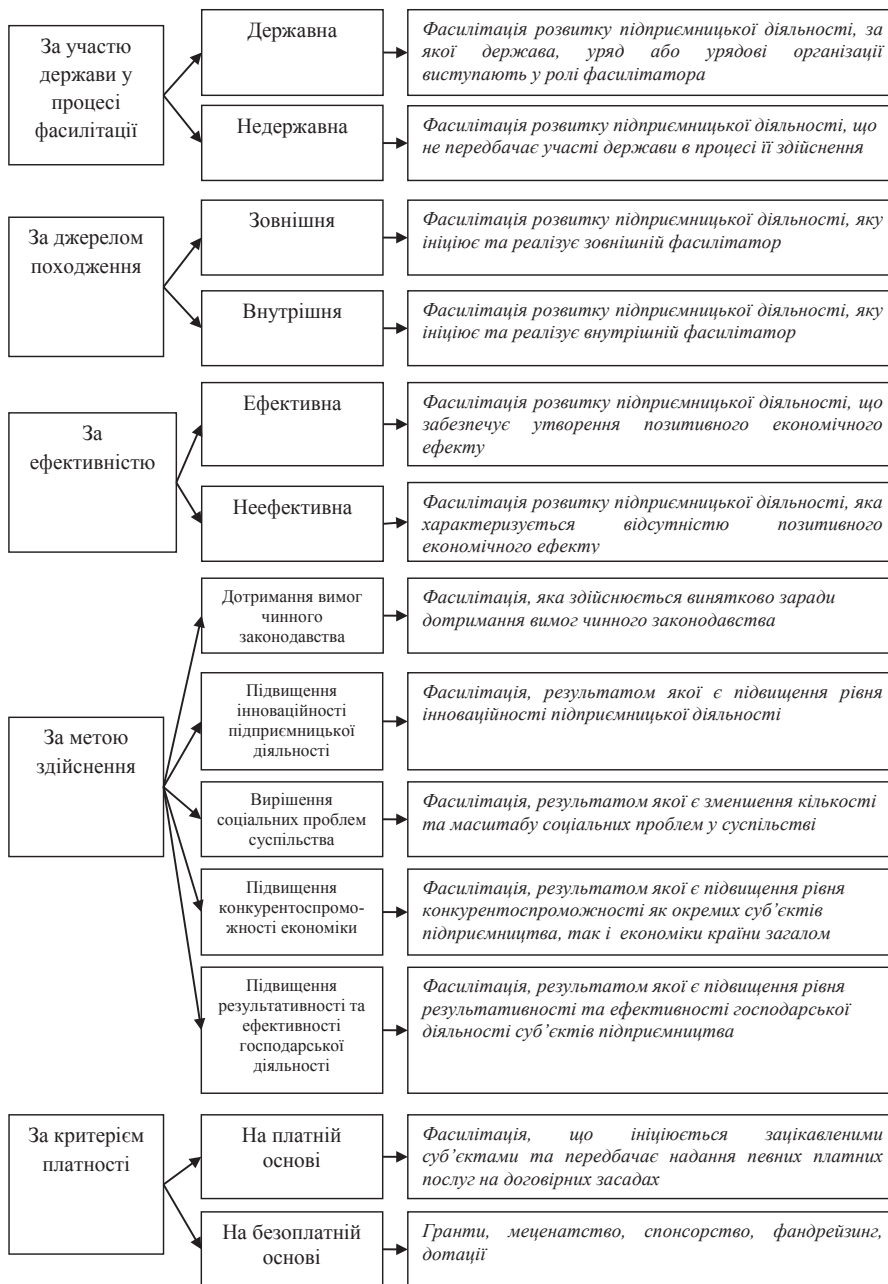

Рис. 2. Класифікація бізнес-фасилітації за участю держави, за джерелом походження, за ефективністю, метою та критерієм платності

Джерело: розроблено автором

З урахуванням вектора дослідження особливу увагу було приділено обґрунтуванню сутності та видів економічної, або бізнес-фасилітації (рис. 2).

Економічну (бізнес-) фасилітацію також можна класифікувати за видами економічної діяльності (рис. 3).

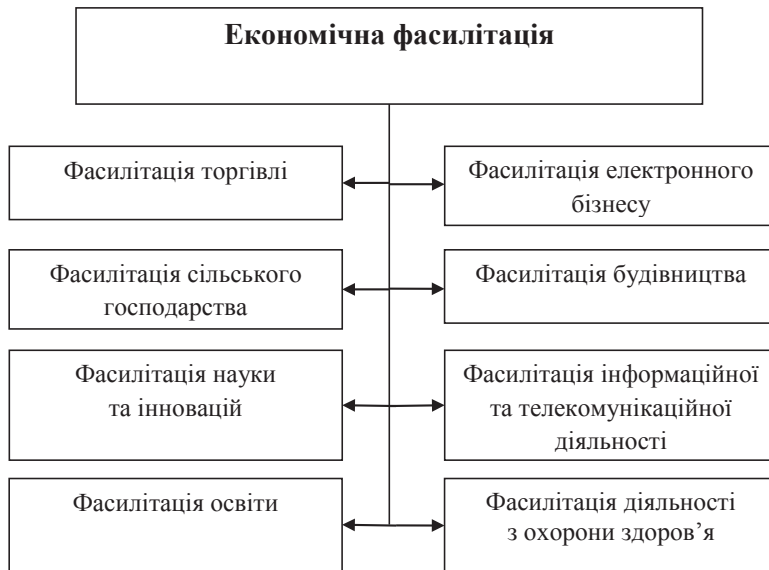

Рис. 3. Класифікація економічної фасилітації за видами економічної діяльності²

Джерело: розроблено автором

Одним із розповсюджених видів економічної фасилітації є фасилітація торгівлі. Є. Мойзе, Т. Орліак та П. Мінор під фасилітацією торгівлі розуміють політику та заходи, спрямовані на зменшення торговельних витрат шляхом підвищення ефективності на кожному етапі міжнародного торговельного ланцюга [15]. Відповідно до визначення, наданого СОТ³, фасилітація торгівлі – це спрощення торговельних процедур, а саме: діяльність, практичні та формальні заходи, що включають збір, презентацію, передачу та обробку даних, необхідні для переміщення товарів у процесі міжнародної торгівлі [16]. Це визначення також відповідає трактуванню фасилітації торгівлі, наведеному OECD (франц.: *Organisation de coopération et de développement économiques*), тоді як ширші визначення в інтерпретації інших міжнародних організацій можуть включати питання, пов'язані з митницею, транспортуванням, транзитом, банківською та страховою діяльністю, бізнес-практикою та телекомунікаці-

ями. Незалежно від визначення та масштабу, економічний аналіз фасилітації торгівлі, як правило, базується на понятті торговельних витрат та намагається оцінити переваги фасилітаційних заходів з погляду їх ефективності.

Міжнародне товариство малого та середнього бізнесу (International Society for Small and Medium Enterprises (ISSME) в межах фасилітації торгівлі здійснює такі основні види діяльності [17]:

- заохочення малих та середніх суб'єктів господарювання до стимулювання експорту; фасилітація участі у закордонних виставках та ярмарках;
- організація семінарів, конференцій із питань торгівлі;
- організація зустрічей за принципом «покупець-продавець» та інших ексклюзивних шоу з метою встановлення більш тісних взаємозв'язків між покупцями та продавцями;
- проведення власних необхідних досліджень у сфері торгівлі та стимулювання експорту;

² Ця класифікація включає лише найчастіше вживані види економічної фасилітації.

³ Світова організація торгівлі.

– забезпечення швидкого та ефективного обслуговування іноземних покупців щодо ідентифікації постачальників, складання маршрутів, проведення зустрічей, супровід тощо;

– встановлення тісних контактів між постачальниками та покупцями;

– сприяння суб'єктам господарювання в розробленні та адаптації продукції з метою якомога повнішого задоволення споживачьких потреб;

– проведення продуктових показів для закордонних покупців;

– залучення національних урядів до фасилітації зовнішньої торгівлі;

– розповсюдження інформації про торговельні послуги на відповідних порталах.

Нині в міжнародній практиці виділяється такий окремий напрям фасилітації малого підприємництва, як фасилітація електронного бізнесу та збору даних. Започаткування підприємницької діяльності часто є складним завданням для підприємців-початківців, що передбачає численні адміністративні процедури, тривалі затримки та значні фінансові витрати. Найважчим цей процес вбачається молоді, коли підприємець-початківець може зневіритися та не завершити розпочату процедуру. Фасилітатори пропонують альтернативні ресурси для подолання вищезазначених перешкод. Прикладом здійснення фасилітації електронного бізнесу є компанія UNCTAD, що пропонує програму, яка допомагає країнам, що розвиваються, забезпечувати сприятливі умови для створення підприємств [18]. Завдяки системі електронного регулювання та електронної реєстрації скорочується до 50% кроків у адміністративних процедурах, відбувається їх спрощення та скорочується час, необхідний для реєстрації підприємства, підвищується ефективність і прозорість шляхом створення правил і поетапних процедур, які розміщуються в

Інтернеті. Електронна система регулювання та електронної реєстрації UNCTAD була впроваджена більш ніж у 25 країнах світу, а понад 60 країн отримали підтримку протягом останніх 10 років⁴. Молоді підприємці отримують очевидну вигоду від використання цієї програми внаслідок полегшення створення бізнесу з меншою кількістю ресурсів, часу та витрат. Підприємці можуть отримати доступ до Всесвітнього порталу реєстрації підприємств, на якому міститься більше інформації та посилань на веб-сайти офіційної реєстрації. Фасилітація започаткування підприємницької діяльності та офіційної її реєстрації здійснюється з метою усунення перешкод на шляху молодіжного малого підприємництва. В основу фасилітації адміністративних процедур електронного бізнесу та збору даних покладено 10 основних принципів: публічність процедур, законність контролю, релевантність вимог, презумпція добросовісності (базові); не надмірність, довільність форм, використання оригінальних, простих, засвідчених копій (стосуються форм та документів); онлайн-запити, онлайн-сертифікати (стосуються дистанційних сервісів); перегрупування етапів однієї природи (стосуються взаємодії).

Адміністрація малого бізнесу США (Small Business Administration (SBA) займається вивченням ролі держави у фасилітації інновацій у малому підприємстві [19]. Зокрема, проведені дослідження встановили наявність взаємозв'язку між кількістю зареєстрованих патентів у розрахунку на 1 працівника та розмірами компанії, а саме: чим більші масштаби господарської діяльності та кількість найманих працівників, тим менше зареєстровано патентів у розрахунку на 1 працівника, тобто частка проривних інновацій є вищою у суб'єктів малого підприємства. Зазначається, що підприємство, на якому працює 25 працівників, генерує більше

⁴ Наприклад, у Сальвадорі процес реєстрації підприємства був зменшений з 16 до 3 кроків. 10 форм з різних адміністративних установ були об'єднані в одну єдину форму, а тривалість всього процесу скоротилася з восьми днів до максимум трьох днів. У Об'єднаній Республіці Танзанія тепер можна створити підприємство за допомогою однієї форми та двох кроків в Інтернеті протягом 10 робочих днів. До впровадження системи підприємства мали пройти 20 кроків і заповнити 9 форм протягом 30-денного періоду.

патентів на 1 співробітника, ніж підприємство з 50 працівниками, яке у свою чергу продукує більше патентів, ніж суб'єкт господарювання, де налічується 100 працюючих. Ця тенденція зберігається і для великих підприємств, і корпорації з 10 000 співробітників подають більше патентів на одного співробітника, ніж компанії з 50 000 осіб. Винахід та впровадження інновацій суб'єктами малого підприємництва відбувається швидше внаслідок простоти управлінської структури, меншої кількості рівнів управління, прискореного проходження інформації, нижчого рівня бюрократизації. Це приводить до того, що на суб'єктів малого підприємництва у США сьогодні припадає непропорційно велика кількість патентів на новітні технології. Адміністрація малого бізнесу США засвідчує, що, хоча на малі підприємства припадає всього лише 8% усіх патентів, вони утримують 24% патентів, які увійшли до 100 найкращих нових технологій, орієнтованих на доволі специфічні нововведення та максимальну прибутковість. Технологіями, з якими найчастіше пов'язують видачу патентів на винаходи суб'єктам малого підприємництва, є: теле- та Інтернет-комунікації; діагностика, хірургія, медичні інструменти; біотехнології; фармацевтика; енергосистеми.

Згідно з результатами досліджень, в Україні нині переважає державна фасилітація малого підприємництва, що здійснюється на безоплатній основі і не завжди є ефективною. Державна фасилітація малого підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва в Україні включає фінансову, інформаційну, консультативну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів для ведення бізнесу [20]. Фінансова державна фасилітація суб'єктів малого підприємництва здійснюється за рахунок державного та місцевого бюджетів. Фасилітація національного малого

підприємництва здебільшого реалізується в розрізі окремих видів економічної діяльності з урахуванням стратегічних пріоритетів держави. Слід зауважити, що за результатами проведених досліджень більшість програм державної фасилітації, зокрема фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва, охоплюють такі види економічної діяльності, як: сільське, лісове та рибне господарство; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; промисловість; професійна, наукова та технічна діяльність; транспорт, складське господарство та кур'єрська діяльність. Вищезазначений перелік жодним чином не характеризує структуру суб'єктів малого підприємництва за видами економічної діяльності, а є лише віддзеркаленням стратегічної пріоритетності розвитку окремих галузей. У структурі суб'єктів малого підприємництва 47% належить оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів; 8% – інформації та телекомунікаціям; по 7% – промисловості та професійній, науковій і технічній діяльності; 6% – наданню інших видів послуг (рис. 4). Решта видів економічної діяльності не перевищують 5% у загальній структурі суб'єктів малого підприємництва.

Наведена вище структура повною мірою характеризує популярність окремих видів економічної діяльності серед суб'єктів малого підприємництва, проте не є підставою для визначення пріоритетних напрямів державної фасилітації.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що фасилітація відповідно до сфери її застосування може поділятися на економічну (бізнес-фасилітацію), соціальну, управлінську, психологічну, еко-фасилітацію, медичну, правову, спортивну, педагогічну, графічну. Бізнес-фасилітацію можна класифікувати за участю держави у процесі фасилітації, за джерелом походження, за ефективністю, за метою здійснення, за критерієм платності та за видами економічної діяльності. Під бізнес-фасилітацією варто розуміти сприяння розвитку підприємницької діяльності шляхом надання

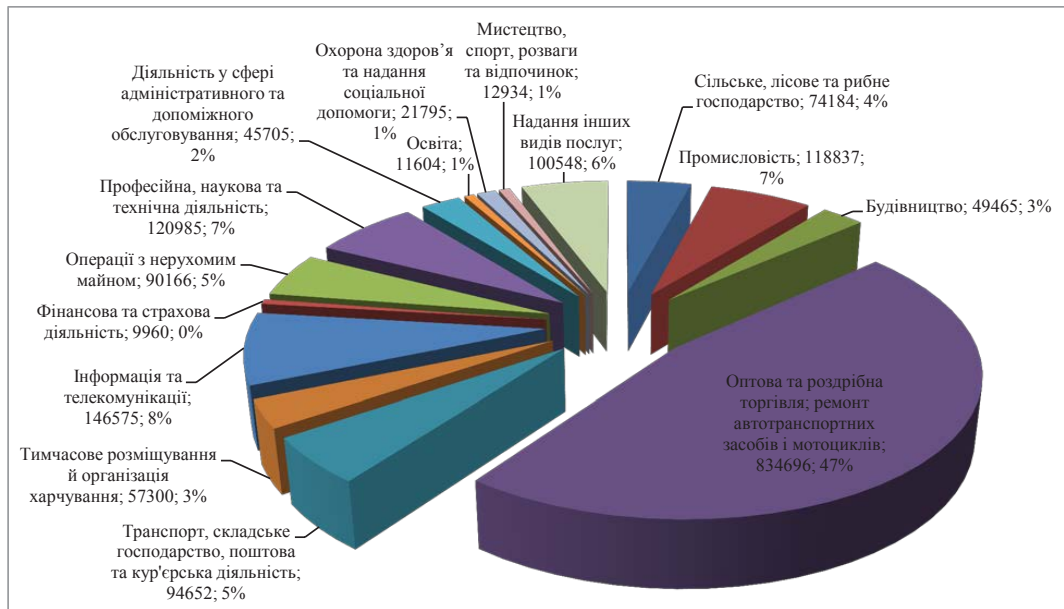

Рис. 4. Структура суб'єктів малого підприємництва в Україні за видами економічної діяльності у 2017 р., одиниць, %

Джерело: розроблено автором на основі [1]

суб'єктам господарювання фінансової, інформаційно-консультаційної підтримки, стимулювання інновацій та мінімізації господарських ризиків.

У процесі дослідження з'ясовано, що в Україні переважає державна фасилітація малого підприємництва, що здійснюється на безоплатній основі та не завжди є ефектив-

ною. Відповідно, враховуючи стан та негативні тенденції, що спостерігаються в розвитку національного малого підприємництва, вбачається доцільним ретельне вивчення та використання прогресивного закордонного досвіду фасилітації підприємницької діяльності за умови його адаптації до українських реалій.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Bens I. (2017). *Facilitating with Ease! Core Skills for Facilitators, Team Leaders and Members, Managers, Consultants, and Trainers*, 4th Edition. Wiley. 320 p.
3. Kaner S. (2014). *Facilitator's Guide to Participatory Decision-Making*, 3rd Edition. Jossey-Bass. 432 p.
4. Zajonc R. (1965). Social facilitation. *Science*, 149, 269–274. URL: <http://zajonc.socialpsychology.org/>.
5. Schuman S. (2005). *The IAF Handbook of Group Facilitation: Best Practices from the Leading Organization in Facilitation*. Wiley: Jossey-Bass. 700 p.
6. Bentley T. (1995). *Facilitation*, McGraw-Hill.
7. Schwarz R.M. (2017). *The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Coaches, and Trainers* 3rd Edition. Canada: Wiley. 384 p.
8. Laschewski L., Phillipson J., Gorton M. (2002). The facilitation and formalisation of small business networks: evidence from the North East of England. *Environment and Planning C: Government and Policy* 2002, vol. 20, p. 375–391. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.5297&rep=rep1&type=pdf>.

9. Takezawa Y., Matsuura K., Hori M. (2005). «Facilitation of Fund Supply and Small Business Failures (in Japanese)», Economic Analysis, Economic and Social Research Institute (ESRI), vol. 176, p. 4–17, June.

10. Maniukiewicz C., Williams S., Keogh W. (1999). «Partnerships and networks: lessons from facilitating entrepreneurship», Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 6. Issue: 1, pp. 68–79. URL: <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006667/>.

11. Варналій З.С., Білик Р.Р. Конкуренентоспроможність малого і середнього підприємництва в Україні на регіональному рівні // Малий і середній бізнес. 2015. № 1–2(60–61). С. 97–106. URL: <http://aup.org.ua/%D0%BC%D1%81%D0%B1-2015-%E2%84%96-1-2>.

12. Падерін І.Д. Стратегічне управління підприємствами малого та середнього бізнесу промислового регіону: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф., ак. АЕНУ І.Д. Падеріна. – Дніпро: ТОВ Акцент ПП, 2016. – 184 с.

13. Сарана Л.А. Эффективность региональных программ поддержки малого та середнього бізнесу / Л.А. Сарана // Konzeptuelle grundsätze des wirtschafts wachstums bei der globalisierung: kollektive: [Monographie]; herausgegeben vom Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor W.Jatsenko. – Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland, 2016. – 487 p.

14. Вахович І.М., Шейко Ю.О. Регіональний вимір стимулювання розвитку малого підприємництва: монографія / І.М.Вахович, Ю.О.Шейко м. Луцьк: видавництво «Вежа Друк». 2016. 272 с.

15. Moïsé E., Orliac T., Minor P. (2011). “Trade Facilitation Indicators: The Impact on Trade Costs”, OECD Trade Policy Working Papers, No. 118, OECD Publishing. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg6nk654hmr-en>.

16. Сайт світової організації торгівлі World Trade Organization URL: <https://www.wto.org/>.

17. Сайт міжнародного товариства малого та середнього бізнесу. International Society for Small and Medium Enterprises (ISSME). URL: <https://issme.org/sme-services/trade-facilitation/>.

18. Сайт Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT (UNCTAD). URL: <https://businessfacilitation.org/>.

19. Сайт Адміністрації малого бізнесу США. U.S. Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/advocacy>.

20. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні», чинний документ № 4618-17 від 22.03.12 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.